
IMPACT VAN DE BIBLIOTHEEK OP JEUGD EN LEZEN

Onderzoeksartikel

Laatst bijgewerkt: 12 april 2024

De bibliotheek voert tal van activiteiten uit om de jeugd aan te moedigen tot meer lezen. De doorlopende leeslijn biedt programma's voor iedere leeftijd. Voor baby's is dat bijvoorbeeld BoekStart, voor schoolgaande kinderen de Bibliotheek op school en voor kinderen met een taalachterstand is er de VoorleesExpress. Al deze programma's hebben een positief effect op de taalontwikkeling van kinderen. Zo wordt tevens laaggeletterdheid tegengegaan.

Wat verstaan we onder jeugd?

In het beleid voor en onderzoek naar leesgedrag en leesbevordering voor jeugd worden verschillende leeftijdsindelingen voor jeugd en jongeren gehanteerd. In de landelijke programmalijnen zien we vaak de volgende indelingen terug:

- Kinderen van 0 tot 4 jaar (voor- en vroegschoolse educatie, BoekStart);
- Kinderen van 4 tot 12 jaar (primair onderwijs, de Bibliotheek *op school*);
- Jongeren van 12 tot 18 jaar (voortgezet onderwijs, de Bibliotheek *op school*).

Vanaf juli 2022 kunnen kinderen en jongeren onder de 18 jaar in heel Nederland – dus ook op de BES-eilanden – gratis lid worden van de bibliotheek.

Voorlezen heeft positief effect op ontwikkeling

De afgelopen jaren is veel onderzoek gedaan naar de invloed van voorlezen op de cognitieve, sociaal-emotionele en creatieve ontwikkelingen van kinderen. Die onderzoeken laten onder meer zien dat kinderen die regelmatig worden voorgelezen een voorsprong hebben op kinderen bij wie dat niet het geval is. Zo hebben zij in hun latere leven een grotere woordenschat, betere leesvaardigheid en een hoger opleidingsniveau (o.a. Bus et al., 1994; Murray & Egan, 2014; Hansen et al., 2010). Van de ouders met kinderen tot en met 5 jaar leest 81% minimaal één keer per maand voor; onder ouders met kinderen van 6 tot en met 12 jaar doet 59% dit (Nagelhout et al. 2023). Zie ook de [Leesmonitor](#) voor meer informatie over voorlezen en de opbrengsten daarvan.

Tel mee met Taal zorgt voor doorlopende leeslijn

De bibliotheek wil lezers graag op ieder moment in hun leven stimuleren en ondersteunen. Daarom is binnen het programma Tel mee met Taal van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) een doorgaande lijn ontwikkeld. De aanpak is ontwikkeld door Stichting Lezen en de KB, als

onderdeel van het programma Kunst van Lezen. Deze doorlopende leeslijn begint met BoekStart. Kinderen worden vervolgens middels de Bibliotheek *op school* voorzien in vormen van leesbevordering voor primair en voortgezet onderwijs. Extra programma's als de VoorleesExpress, waarbij een halfjaar lang een vrijwilliger thuis langskomt bij kinderen met een taalachterstand om voor te lezen, bieden meer ondersteuning aan bijzondere doelgroepen.

BoekStart goed voor taalontwikkeling

Wat is BoekStart?

BoekStart is een leesbevorderingsprogramma van de bibliotheek voor kinderen van 0 tot 4 jaar. Het doel is om ouders aan te moedigen om hun kinderen zo vroeg mogelijk boeken en de bibliotheek te laten ontdekken. Onderdeel van het BoekStartprogramma zijn BoekStart voor baby's, de BoekStartcoach en BoekStart in de kinderopvang. VoorleesExpress zorgt voor leesplezier en leesontwikkeling.

In het vijftienjarig bestaan van BoekStart zijn meerdere onderzoeken uitgevoerd naar de effecten van deze specifieke interventie. Hieruit blijkt dat de kinderen van ouders die hun baby al voordat deze 8 maanden oud was voorlezen en meededen aan BoekStart, hoger scoren op taal. Al op de leeftijd van 15 maanden waren er positieve effecten op de woordenschat merkbaar (Van den Berg & Bus, 2015). Ook na een aantal jaar blijken kinderen de door BoekStart opgebouwde voorsprong vast te houden (Bus & De Bondt, 2022).

Daarnaast gaan meer ouders al vroeg voorlezen onder invloed van BoekStart, bezoeken BoekStartouders vaker de bibliotheek en zijn zij meer bekend met babyboekjes (Van den Berg & Bus, 2015). Onderzoek van Kantar Public in opdracht van Stichting Lezen/Kunst van Lezen toont ook aan dat BoekStartouders zeer tevreden zijn over het koffertje. Zij gebruiken de boekjes uit het koffertje redelijk vaak tot heel vaak. BoekStart heeft een positieve uitwerking op de ouders. Zij hechten meer waarde aan voorlezen, beginnen daar eerder mee en bezoeken de bibliotheek vaker dan ouders die het koffertje niet hebben opgehaald (Kantar Public, 2018).

Daarnaast wordt de impact van BoekStart in de Kinderopvang getoetst middels een Monitor, die een hechte samenwerking tussen bibliotheek en kinderopvang laat zien (Heesterbeek, 2023). In het schooljaar 2022-2023 boden alle bibliotheken Boekstart voor baby's aan. Zij ontvingen bijna 70 duizend koffertjes om uit te delen, hetgeen neerkomt op vier van de tien kinderen die in deze periode werden geboren (Klaren & Schrijen, 2024a).

VoorleesExpress zorgt voor leesplezier en leesontwikkeling

Wat is de VoorleesExpress?

Stichting VoorleesExpress zorgt ervoor dat kinderen met een taalachterstand extra aandacht krijgen. Een half jaar lang komt er een vrijwilliger bij hen thuis om voor te lezen. Zo wordt er samen met de ouders aan gewerkt dat taal en leesplezier een vaste plek in het gezin krijgen.

Naar de effecten van de VoorleesExpress zijn veel onderzoeken uitgevoerd. Daaruit blijkt onder andere dat de kinderen die meedoen aan de VoorleesExpress beter presteren op taalvaardigheid, zoals boekoriëntatie, begrijpend lezen en verhaalbegrip. Ouders hebben meer plezier in het voorlezen, gaan intensiever voorlezen en zien het belang van lezen meer in (o.a. Broens & Van Steensel, 2019; Van Buuren & Lucassen, 2010). Ook komen zij vaker naar de bibliotheek en kijken kinderen vaker en langer in boeken (Van Buuren & Lucassen, 2010). Daarnaast wordt 5 jaar na deelname aan de VoorleesExpress door het grootste deel van de gezinnen nog steeds regelmatig (voor)gelezen. De taalomgeving thuis is verrijkt met (kinder)boeken, schrijfmateriaal en taalspelletjes. Meer dan de helft van de gezinnen ervaart 5 jaar na de VoorleesExpress meer leesplezier en een vooruitgang in het lezen (Van Doesburg, 2014). Of deze positieve effecten ook allemaal te danken zijn aan de interventies van de VoorleesExpress valt echter niet goed te achterhalen.

De Bibliotheek *op school* in primair en secundair onderwijs

Wat is de Bibliotheek *op school*?

Met de Bibliotheek *op school* gaan scholen en bibliotheken een duurzame samenwerking aan, waarbij bibliotheek, school en gemeente gezamenlijke afspraken maken over hun beleid op het gebied van lezen en mediawijsheid. Bibliotheek en school zetten bovendien hun deskundigheid in om, samen met ouders, het lezen thuis en op school en om het werken met digitale media te verbeteren.

Uit onderzoek naar de effecten van de aanpak van de Bibliotheek *op school* blijkt dat het landelijke leesbevorderingsprogramma effectief is in het tegengaan van laaggeletterdheid. Kinderen op scholen die de aanpak volgen, lezen meer en hebben een betere leesvaardigheid dan kinderen op scholen waar geen speciale aandacht is voor de boekencollectie. Zo scoren de leerlingen op scholen die deelnemen aan de Bibliotheek *op school* significant hoger op begrijpend lezen dan leerlingen op andere scholen (Nielen & Bus, 2016). Uit onderzoek naar de effecten van de schoolbibliotheek op het leesgedrag van niet-westerse migrantenleerlingen blijkt dat er een positief effect is op de woordenschat. Daarnaast vonden de leerlingen lezen na verloop van tijd belangrijker dan leerlingen op een school zonder schoolbibliotheek. Ook vmbo-leerlingen met een mediatheek op school beleven meer leesplezier en lezen vaker dan leerlingen op scholen zonder mediatheek. Toch lijken deze interventies niet op iedereen dezelfde effecten te hebben. Zo lezen leerlingen in hogere leerjaren minder en minder graag, halen ze minder boeken bij de bibliotheek op school en ze zijn minder positief over de schoolbibliotheek. Ook vinden meisjes lezen veel leuker dan jongens en lezen ze ook meer (Kleijnen, 2016; Hartkamp, 2020; Heesterbeek & Hartkamp, 2020b). Ook is het effect op onwillige lezers minder groot, of zelfs niet aanwezig, in vergelijking met leerlingen die wel lezen (Van der Sande et al., 2019). De mate waarin er een goed ontwikkeld beleid bestaat op een school, heeft ook invloed. Op scholen met een goed ontwikkeld leesplan en veel verschillende leesbevorderende activiteiten, doen leerkrachten meer aan leesbevordering en gaan leerlingen vaker naar de bibliotheek én lezen vaker thuis boeken. Ook lezen zij vaker en met meer plezier (Hartkamp, 2020).

Een vergelijkbaar promotieonderzoek werd uitgevoerd aan de Universiteit van Amsterdam, maar dit richtte zich specifiek op niet-westerse migrantenkinderen in een achterstandswijk in Gouda. Drie jaar

werd de ontwikkeling van de leesattitude, de taal- en leesvaardigheid en het leesgedrag van kinderen op twee vergelijkbare scholen gevolgd, een mét en een zonder de Bibliotheek *op school*. Uit het onderzoek is onder andere gebleken dat de leesattitude van de leerlingen die gebruik konden maken van de Bibliotheek *op school* inderdaad is veranderd: ze zijn lezen belangrijker gaan vinden. Ook bleek uit de citoscores dat de woordenschat van de leerlingen groeide door de aanwezigheid van de bibliotheek. Tegelijkertijd zijn de leerlingen niet vaker gaan lezen en is hun begrijpend lezen en spelling niet verbeterd. Mogelijk komt dit omdat ze de bibliotheekboeken niet mee naar huis kunnen nemen, en daar niet verder kunnen lezen (Kleijnen, 2016).

Verschillende effecten op verschillende doelgroepen

Ook lijkt een interventie als de Bibliotheek op school niet op iedereen dezelfde effecten te hebben. Zo lezen leerlingen in hogere leerjaren minder en minder graag, halen ze minder boeken bij de bibliotheek op school en ze zijn minder positief over de schoolbibliotheek. Ook vinden meisjes lezen veel leuker dan jongens en lezen ze ook meer (Kleijnen, 2016; Hartkamp, 2023; Heesterbeek & Hartkamp, 2020). Ook is het effect op onwillige lezers minder groot, of zelfs niet aanwezig, in vergelijking met leerlingen die wel lezen (Van der Sande et al., 2019). De mate waarin er een goed ontwikkeld beleid bestaat op een school, heeft ook invloed. Op scholen met een goed ontwikkeld leesplan en veel verschillende leesbevorderende activiteiten, doen leerkrachten meer aan leesbevordering en gaan leerlingen vaker naar de bibliotheek én lezen vaker thuis boeken. Ook lezen zij vaker en met meer plezier (Hartkamp, 2023).

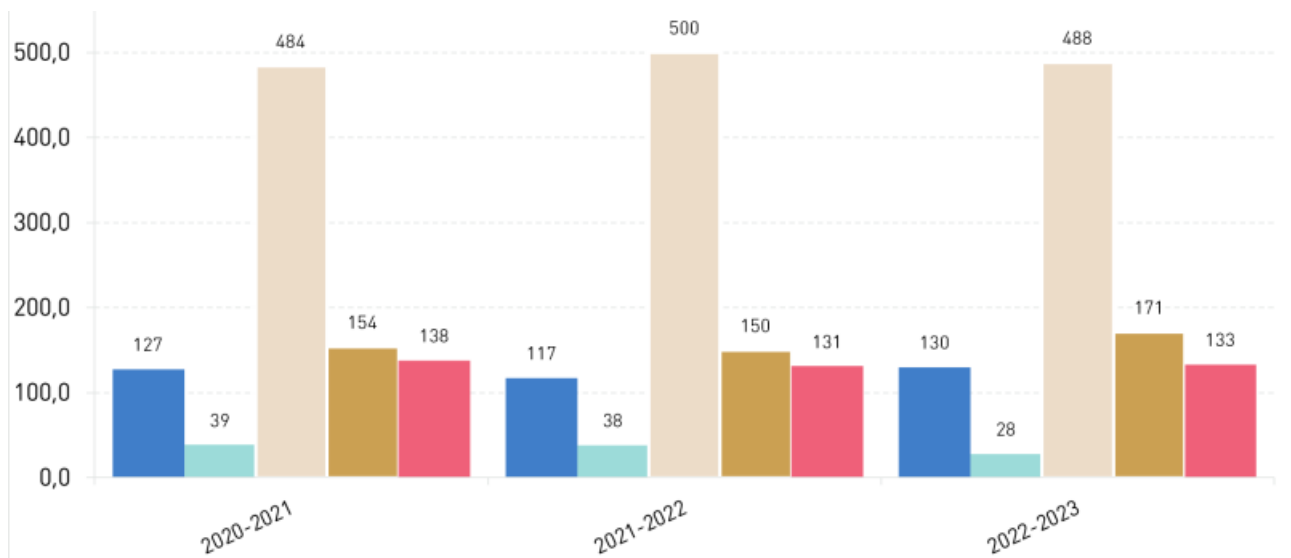
De Bibliotheek op school in het voortgezet onderwijs

Sinds 2013 is Kunst van Lezen gestart met de ontwikkeling van de aanpak de Bibliotheek *op school* voor het voortgezet onderwijs. De focus lag daarbij van meet af aan op het vmbo. In totaal werd in het schooljaar 2022-2023 met 292 schoollocaties samengewerkt volgens de aanpak de Bibliotheek *op school* of een vergelijkbare aanpak. Daarmee zijn 133 duizend leerlingen bereikt (Klaren & Schrijen, 2024c). Daarnaast zijn in 2017 de eerste pilots op havo- en vwo-scholen gestart. Medio 2018 zijn enkele nieuwe pilots gestart, allen geconcentreerd rondom Lezen voor de Lijst. Vanaf het najaar van 2018 is het leerlingendeel van Lezen voor de Lijst geïntegreerd in [Jeugdbibliotheek.nl](https://jeugdbibliotheek.nl) (Langendonk & Van Dalen, 2019).

De Bibliotheek op school voor het mbo

Ook een deel van de mbo-scholen maakt gebruik van de Bibliotheek *op school*. De resultaten van deze samenwerking worden uitgevraagd via de Monitor de Bibliotheek *op school*. Deze is onderverdeeld in vragen voor studenten, docenten en de bibliotheek. Van de bijna 1.300 studenten die in het schooljaar 2022-2023 ondervraagd werden, vindt 63% het belangrijk om te lezen, maar 70% van de mannen en 46% van de vrouwen vindt het niet zo leuk of zelfs vervelend om dit te doen. De meest voorkomende leesbevorderingsactiviteiten door docenten in het mbo zijn het gebruiken van aan het vak of thema gerelateerde boeken in de les (48%), het geven van boekentips aan studenten (42%) en het inzetten van specifieke werkvormen gericht op leesmotivatie (35%). Circa de helft van de aan het onderzoek deelnemende onderwijsinstellingen heeft een taalbeleidsplan (47%); ruim een derde (37%) geeft aan te werken met een leesplan. Op

53% van de scholen is een taalcoördinator aangesteld (Wierdsma, 2023).

Bron: Klaren & Schrijen, 2024a-c; Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), StatLine, 2022.

- Aantal kinderen bereikt BoekStart in de kinderopvang: aantal kinderen op kinderopvanginstellingen in Nederland waarmee wordt samengewerkt volgens BoekStart in de kinderopvang of een vergelijkbaar programma.
- Aantal leerlingen primair onderwijs: aantal leerlingen op primair onderwijs schoollocaties in Nederland waarmee samengewerkt wordt volgens de aanpak de Bibliotheek op school of een soortgelijk programma.
- Aantal leerlingen voortgezet onderwijs: aantal leerlingen waar op een schoollocatie met overeenkomst mee samengewerkt wordt (per schoollocatie is uitgevraagd of met alle leerlingen of een deel wordt samengewerkt).

Ondersteuning voor lezers met een leesbeperking werpt vruchten af

Gemakkelijk kunnen lezen is niet voor alle kinderen vanzelfsprekend. Met de pilot Aangepast lezen en Makkelijk Lezen Plein (MLP) in de Bibliotheek *op school* is nader onderzocht wat er nodig is om het leesplezier van leerlingen met een leesbeperking te bevorderen. Deze pilot is opgezet omdat de reguliere collectie van de Bibliotheek *op school* niet voldoende aansloot op de behoefte van kinderen met dyslexie of grote leesmoeilijkheden. Doel van de pilot was om kinderen kennis te laten maken met gesproken boeken en op die manier lezen leuker en makkelijker te maken. Een evaluatieonderzoek onder deelnemers aan de pilot laat zien dat de start met een luisterboek stimuleert de overstap naar het fysieke boek. Het gebruik van de juiste materialen en manieren geeft deze lezers weer plezier in lezen. Ook de leerkrachten zien de materialen als een belangrijke toevoeging om kinderen op een leuke manier te begeleiden in het leesproces (Geevers et al., 2014; Van der Aa et al., 2016).

Bronnen

- Aa, W. van der, Faber, J., Geevers, M. (2016). *Aangepast lezen en MLP in de Bibliotheek op school. Een vervolgpilot van de KB, uitgevoerd door Bibliotheek Den Bosch en Probiblio*. Hoofddorp: Probiblio.
- Berg, H. van den & Bus, A. (2015). *BoekStart maakt baby's slimmer*. Delft: Stichting Lezen.

- Broens, A. & Steensel, R. van (2019). Werkt de VoorleesExpress? Effecten op woordenschat, verhaalbegrip en de geletterde thuisomgeving. Utrecht: Eburon, in opdracht van Stichting Lezen/Kunst van Lezen.
- Bus, A.G., Ijzendoorn, M.H. van, Pellegrini, A.D. & Terpstra, W. (1994). Van voorlezen naar lezen. Een meta-analyse naar intergenerationele overdracht van geletterdheid. Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs, 10(3), p. 157-175.
- Bus, A. & Bondt, M. de (2022). Vroeg begonnen, veel gewonnen. Een onderzoek naar de langetermijneffecten van BoekStart. Utrecht: Eburon.
- Buuren, K. van & Lucassen, G. (2010). Onderzoeksrapport. Effectiviteit van de VoorleesExpress. Utrecht: Platform VoorleesExpress.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), StatLine (2021). Formele kinderopvang; kinderen, uren, soort opvang, vorm opvang, regio.
- Doesburg, M. van (2014). VoorleesExpress, vijf jaar later. Utrecht: SodaProducties, in opdracht van VoorleesExpress Utrecht.
- Geevers, M., Aa, W. van der, Faber, J. (2014). Aangepast lezen en MLP in de Bibliotheek op school - Een pilot van het SIOB, uitgevoerd door Bibliotheek Den Bosch en Probiblio. Den Haag, Den Bosch & Hoofddorp: Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB), Bibliotheek Den Bosch & Probiblio.
- Hansen, K., Josh, H. & Dex, S. (red.) (2010). *Children of the 21st Century (Volume 2): The First Five Years*. Bristol: The Policy Press – University of Bristol.
- Hartkamp, J. (2023). Monitor de Bibliotheek op school. Landelijke analyse basisonderwijs 2022-2023. Amsterdam: DESAN Research Solutions, in opdracht van Kunst van Lezen.
- Heesterbeek, J. & Hartkamp, J. (2020). Monitor de Bibliotheek op school. Landelijke analyse voortgezet onderwijs 2019. Amsterdam: DESAN Research Solutions.
- Heesterbeek, J. (2023). Monitor BoekStart in de kinderopvang. Landelijke analyse 2022. Amsterdam: DESAN Research Solutions.
- Kantar Public (2018). Het BoekStartkoffertje: bekendheid, bereik en waardering. Amsterdam: Stichting Lezen/Kunst van Lezen.
- Klaren, M. & Schrijen, B. (2024a). De bibliotheek voor baby's, dreumesen en peuters 2022-2023. Den Haag: KB.
- Klaren, M. & Schrijen, B. (2024b). Bibliotheken en de samenwerking met het primair onderwijs 2022-2023. Den Haag: KB.
- Klaren, M. & Schrijen, B. (2024c). Bibliotheken en de samenwerking met het voortgezet onderwijs 2022-2023. Den Haag: KB.
- Klaren, M. & Schrijen, B. (2024). Bibliotheken en de samenwerking met het voortgezet onderwijs 2022-2023. Den Haag: KB.
- Kleijnen, E. (2016). Route to Reading. Promoting Reading through a School Library: Effects for Non-Western Migrant Students.
- Langendonk, A. & Dalen, G. van. (2019). Feitenrelaas | Kunst van Lezen. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Murray, A. & Egan, S.M. (2014). Does Reading to Infants Benefit Their Cognitive Development at 9-months-old? An Investigation Using a Large Birth Cohort. *Child Language Teaching and Therapy*, 30(3), p. 303-315.
- Nagelhout, E., Richards, C. & Qing, L. (2023). Boeken lezen, lenen en kopen. Rapportage

Boekenbranche Meting 63. Reguliere meting. Amstelveen: GfK, in opdracht van Stichting Marktonderzoek Boekenvak (Koninklijke Boekverkopersbond, de Groep Algemene Uitgevers, Stichting Lezen, CPNB, KB).

- Nielen, T. & Bus, A.G. (2016). Onwillige lezers. Onderzoek naar redenen en oplossingen. Delft: Stichting Lezen.
- Sande, L. van der, Wildeman, I., Bus, A & Steensel, R. van (2019). Lezen stimuleren via vrij lezen, boekgesprekken en appberichten. Effecten van leesbevorderingsactiviteiten in het basisonderwijs en vmbo; onderzoek in het kader van een evaluatie van de Bibliotheek op school. Utrecht: Eburon.
- Wierdsma, I. (2023). Monitor de Bibliotheek op school mbo 2022-2023 (samenvatting). Utrecht: Sardes.